

Çəlif Məmmədquluzadə
(Molla Nəsrəddin)

Ј Ъ О Ы Н Ç А Q *)

Kəndin ortasında qədim mylkədar Kəhşəşəjin boş samanlığına kənd camaatı cəm olubdur, kimi saqdaş qurma, kimi cəməllə, kimi də ajaq yətədir. Təqribən ijrmi - otuz adam var. Juxarı başda kənd şura sədri Hysejnəli əlində cubuq, saqdaş qurma jərdə oturub, o niri əlindəki şivkəni¹⁾ danışa - danışa jərə vurur. Cəvəş Zejnəli əlində şallaq, şura sədri Hysejnəlinin əmri ilə gəh gedir adam cəqərməyə, gəh qajıdya gəlir. Kəndilərlər bir - bir cəm olmaqdadır. Əhvalət Qarabağın aran tərəfində olan kəndlərin birində vəqə olur.

Məclisi kənd şura sədri Hysejnəli bu sözləri başlayır və təzə icəri gərəm Zejnəliyə yzyny tutub bir nəv aqıqlı deşir:

— Mən filan - filan olmuş səndə dynən axşamdan xəbər verdin ki, camaatın hamısına xəbər verərsən ki, nügün saat onda, tək bir adam da,

*) Çəlif Məmmədquluzadənin bu parçası ilk dəfə nəşr olunur. Əsərin tapılan əl yazması natamamdır. «Ј-қыңсақ» sərlovhası da redaksiyamız tərəfindən verilməşdir. /Əsərin natamam olmasına baxınajaraq nojyk ədəbi qiyməti vardır. Əl yazmasından anlaşıldığına görə avtor sovet tematikasında ples jazmaq istəmiş. Bu ples revollusijanın ilk illərində kənddə gedən sinfi mybarizəni əks edən, kəndilərlər arasında keçmişdən irs qalmış avamıqlıq, tənəllijə qırmaçılıq və etihnal antidin bir əsər olaçaqdı.

1) Ақсақ - Red.

evdə qalmasan, uşa cəm olsun, nəş hansı camaat?

Zejnəli — Hysejnəli, çanına and olsun, dynən axşamdan bir ev də qalmajın ki, giriş dujuq eləməmiş olam! Qardaş, gəlmirlər, vallah gəlmirlər, lap nələcə dirənəblər, niri deşir, su nonatımdır gələ silməram, niri deşir dəjirməna dən aparacağam.

Bir kəndli (Zejnəlin sozyny kəsir)— Vallah mən də elə dəjirməna gedəsi idim, Kəslə Musa sən oləsən, iki gyndyr evimiz aqdır.

Zejnəli — Vallah hec silməram başma nə cərə qılmı!

Hysejnəli (aqıqlı) — Dəxi nə cərə qılacağısan, sənin birçə dənə norcun camaatı jəqmaqdır. Sən ki, sunu da saqarmajacağısan, dəxi sənin qulluğun kimə lazımdır?

Zejnəli — A qardaş, a joldaş, a başına dolanım, bir saathıqə tutaq ki, elə mən deşləm, sənsən, axı mənim norçum cəqərməqdər, zorum ki, joxdur.

Hysejnəli (aqıqlı) — Nəçə jə'ni zorum joxdur?

Bir kəndli (Zejnəli) — Nəçə jə'ni zorum joxdur?

Zejnəli — Xəv mən kəndliyə zor eləyə bilərəm?

Hysejnəli (nir qədar qalxıs cəqərlər)— Çanına da ala bilərsən!

Bir kəndli — Bir surətdə ki, həkəmetin cəqərlərinə gəlmədi—çanın da ala bilərsən.

Hysejnali (yzyny qanaqk kəndliyə tərəf tutan) — Sən allah, bir nümunə sözünə nax, bir jandan uqom?) mənə bəkim jəzəni ki, filan saatda çamaatə orda hazır ələ, mərkəzdən adam gələcək, vacib məsələ var, mə'ruzə olunaçaq, — bir jandan da ijmri dəfə gərək adam gəndərəsən ki, filan aqa gərək nə vaxt təsrif gətirəcək. Qardaş, səni ki, içləsə çaqərlər, olmañ bir vacibli məsələ var ki, çaqərlər, olmasa dəxi niyə çaqərlənər.

Bir kəndli (Hysejnəliyə) — Hysejnəli kəxə, doqrudan da gərəsan mərkəzdən gələn kimdir, bəlkə indidən bilməyimiz lazımdır.

Hysejnəli — Nə bilim vallah, mən özüm də çəşməsəm, bu avam çamaatən hərəkəti mənə ələ xarən eləyir ki, hec huşum bəşmədə deşil. (icəri giron bir, kəndliyə) Hej Məhəmə aqa, al-lağa sykur olsun ki, axırsız təsrif gətirdin. Qardaş, axı ax-samdan sizə xəbər verilib ki, səhər içləsə var, mərkəzdən adam gələcək! Axı mən bilim-rəm nə vaxt sizdə də bir qajda-qanun olacaq.

Məhəmə (Hysejnəlinin yzınə qanaqk) — Nə olun axı eji! Çaqə-rmənsəz mən də gəlməmişəm, da-ha məndən nə istəyirsiz?

Hysejnəli (qanars) — Ədə, bəlam, sizə dəxi söz də demək olmur, axı qardaş, bir nax gər grynun nə vaxtdır (gəyə naxır). İndi axı qəbir gryn orta olsun.

Məhəmə (qanars) — Çəhənməmə olsun, gora olsun, çaqərmənsəz gəlməmişəm, dəxi məndən nə istəyirsən?

Kənia Salam (Hysejnəliyə) — A bəlam, siz olarsınız allah, söz-həkakəti qurtırsın! Axı kişidən nə istəyir-

sən, çaqərmənsəz gəlməmişəm, dəxi bilim-rəm sözün nədir?

(Kəniaşəli dəxif olan gedir oturar)

Hysejnəli (Kəniaşəliyə) — Kəniaşəli bəqəsləyən, sənin bu məclisi sə gəlməyə ixtiyarın joxdur, sənin səsin ələmə.

Kəniaşəli (təşəbbüsi cindən səxərt) — Xə, burada indi səgə jox, səz vermək jox. Mən məhə təmə-səyə gəlməmişəm ki, gorym nə var nə jox. Joxsa mənəm sizə burada nə bir zərərilm ola biler?

Kəndlilərdən bir pərəsə — A kişi, hec bir zərərilm ola bilməz, burada nə var ki, axı?

Bir nəcə səs — A kişi nəcə ola bilməz, hazır ki, səsi ələmə, səsi ələmə-sərləni bu məclisdə nə işi ola biler?

Kəniaşəli (durur ələqə və səs - kuy fərt) — Eini joxdur, gedəram (istəyir səxəni və qajdər sədr Hysejnəliyə tərəf) Hysejnəli kəxə, sənəməməni kirasəndən iki ələqə, iki manat qəbir, o iki manatə ver - İmran qəyün kəsin uşaqlara ət ələqəqəm.

Hysejnəli — Nəcə sənəməməni kirasə? Hənsə sənəməməni kirasə?

Kəniaşəli — Ələ həx hənim sənəməməni kirasəni dədirəm.

Hysejnəli — Mən kira zad biliməm.

Kəniaşəli — Niyə, bu sənəməməni məjər mənim deşil?

Hysejnəli — Sənəmdir, sənin olmasə-nə sənəmdir, ançaq kimnən kira dəməmənsəz, gətəndən pulu istə.

Kəniaşəli — Xə, mən dəməmənsəz Pırvədi kəxəjənə onun da jərində oturan sənsən, nə səni mənim haqqəmə verməsən?

Bir - iki kəndli — Doqrudur, Kəniaşəli, kirasə Pırvədidən ələrdə.

Bir - iki kəndli — doqrudur.

Hysejnəli — Jox, mən kira zad bilim - mənim. (Bir iki kəndli girir icəri və gedir hərə bir janda oturar).

Kəniaşəli — Xə, mən gedəram, əməmənim Şura hokumatimiz ədalətli hokumatdır, o razı olmağ ki, siz mənim sənəməməni qəmədə içləsəmənsəz, mənim sənəməmənimə özünəyə qün qəyərənsəz, teatr səxarəsə - məz, əməmə mənim əjda birçə manat kirasəni kəsasənim. Xy-dəhafiz.

(Kəndlilərin bir pərəsə gyləysir və Kəniaşəli dələ baxa - baxa səxəz gedir. Kəndlilərin icərişində gyləmsə ucalır, ləşqəraq atılır və adamlar daha da bərkdən gyləysirlər).

Ələqə jəhə Qurban ədə məzdir jə - vətə qəyil durun naxır.

Hysejnəli (əqəqlə, Qurbanə tərəf) — Qurban ətə olsun Əlifzəbə - sə sənin qəməni ələqəqəm.

Qurban (faqr - faqr) — Nə səvəmə Hysejnəli kəxəl!

Hysejnəli — Nəcə jəni nə səvəmə? Bəs sən bilimərsən ki, buğyn burada içləsə çaqərlər?

Mustafə (Qurbanəni jəldəş, dilə - vət) — Hysejnəli sən ələməni dəməmənsəz bilimərsən, mənəm uşun naxə jərə də çaqə - nax - qəy səbrsən.

Hysejnəli (Mustafəyə, əqəqlə, ucadan) — Mən cox jəxəz biliməm ki, nə dəməmənsəz. Cox desən hələ sənin də səsin ələqəm.

Çənsar (bir az juxarə qəlxəz xərəz - ləmr) — Nəcə ələ bilimərsən, sən hec burda ələsən səsi ələ - naxlarə cürət ələjəz səz deşə bilimərsən, sən nəcə ələzim səsi - məzi ələ bilimərsən?

Kənia Salam (dəməmənsəz tərəf cənə - qunə symyrə - symyrə) — Əj uşaq siz pərvərdijər, qəlməqə salməjən.

Hysejnəli (Kənia Pırvədiyə) — A kişi sən ələh bir nax gər axı nə dəməmənsəz. Hənsə səsi ələməmənsəz səz deşə biliməm, kimdir sən - rada səsi ələməmənsəz ki, mən ona səz deşə biliməjəm.

Mustafə — Kim olacaq, hazır ədə məclisim juxarə məsədə ələ - şisdir.

Səhərnəz — Qardaş, mən xəta ələ - məməni ki, nura gəldim, nura indi səgə jox, bir səj jox, de - dilər mərkəzdən səyək gəyir. Mən də gəldim məhə təmənsəzə, axı kənd jəridir, vallah ədə - məni əvədə oturmağdan yərlə sə - xəylər. Əkin jox, nicin jox, bir dəməməni sən verməmişsən ki, o pırvəkə səvəram, uşaqlara bir tikə dəyər cəyə səxəz. Dəxi - məməni nə cərə təkəym, myfta - çə səxəndə də gəyə sənəm sizə bir zəpəri var, sələlərsəməz səsi ələmə? Qardaş, mənim sə - sən ələ sizə nə zərər vurun - və vura biler?

(Bir iki kəndli də sələləyir bu adəmə - ni məzəmmət ələməyə ki, a kişi, bə - sələn qəyün gətəsin...)

Kəndli Jəməmənd (Hysejnəli kəxə - jə) — Hysejnəli, hələ əqlən nə kəsin, buğyn mərkəzdən gələn kim ola biler?

Hysejnəli — A kişi mən nə ələm, hər gryn jəddi loyn adam gəyir.

Çənsar — Jəqin miras olacaqdır. Cynki Səjid Hysejnəli dənən sən - dan jəna şikəjətə gətmişdi.

Kənia Əlis — Jox Çənsar, miras ələ - bilməz, miras buğyn Sarvanla - rə gədəcək idi. Mən dədirəm, bəlkə nələndən jəna gəyilər.

Zylfəqər — Jox Kənia Əlis, nələ de - şil. Mənəm dənən qələməmə də - şil ki, Hənikərlər İttifaqı sədrə ələ biler gəlsin.

Haqverdi — Hysejnəli, nə səxərti gətirən hec bir səz dəmədi ki, sən ədəm nəcidir?

Hysejnəli — Ançaq sənə dedi ki, Uqomun təbliğatçısı də onum - la gələcək.

Əvəzər — Ələ Uqom də gələcək.

Cəmsid — Ələ də ispalqom də gə - çək.

*) Qəza partiyə qəmiteti — Red.

Bir kəndli — A kişi jox, onlar gəlməz, bəlkə palıtajuro¹⁾ gələcək.

Kənlə Çabangır — Hüseynəli, Hüseynəli, jox, jox Zəmzəm²⁾ Novruz keçən həftə mən qəzəfə gedəndə kycədə mənədən soruşdu ki, Həməzənin çəpərinin qanaqəns niyə qojursunuz Rızaqulu əkin ələsin, bəlkə buğyn gələn Zəmzəm ola?

İmamverdi — A kişi, mən qanmıram ki, axı niyə üzəqə gedirsiniz? Həzər bicərə Məmmədələsin başı az qələr simləsin. Bəs hələ mılırsınız Məmişi əzlyinə çolçaqqlar ki, xalıq durduqqu jerdə vurur başını jərsən. Siz ələsınız indi gələn xalıq slistəsi olacaqdır.

Qomsomol Murad Joldasə qomsomol Həjdərə girir icəri

Qomsomol Murad (çamaatın danışqəns üzəqədən əşdirmis) — A kişi mənədən soruşun, buğyn gələn Maarif xadimləri ittifaqəddır, onu iki həftədir gözləjirik.

Məsədi Səlmən — Həsənəli koxa, nə aqlın kəsir, bəlkə həmə stol mydri ola.

Musa — Jox, jox, onların hec birisi dejidir, jəqin ki, Jərdən qomitəsidir. Həzər dyanə Murad jərdən qomitasinə sikaçətə getmişdi.

Murad — Doqrudur, doqrudur, getmişdim, əzy də dedi gələram kənddə danışarıq.

Kənlə Syeyman — Cox ola nılar ki, cəkirəkə qəranlar da olsun.

Qasım Haçlar oqlu — Ola nılar də ki, mılıs nəcərnisi olsun.

Səhverd — Ola nılar də ki, Toxuçular ittifaqə olsun.

Əndylkorim — Bəlkə də Jər-məsə ittifaqəddır.

Qulaməli — Ola nılar ki, Muzdur qomitası olsun?

Sejidnəla — Qardaş, vallah İnzibat so'nosidir.

Cəl Çəfər — Bəs niyə dyanə dejidri-niz ki, Kəlbərlisiz gələcək.

Xəli — Jox, jox, Sənatirliji.

Cəlli — A kişi dız danış, Sənatirliji jox, Azərsənət.

(Qapədə duranlardan səs gəlir: Cəkilin - cəkilin, — gəlirlər. Adamlar qərəsər, iki aib, atdan enir, qanaqə gozy cəsməklə cəvan əlində portfel, sonra birisi, jənə də qoltuqunda portfel, atla-rıns kəndilər tutur və sunlar daxil olurlar səmanlıqə. Gozy cəsməklə gədir juxarə başı, portfelni qojur stol üstə və səmanlıqə varavurd edəndən sonra yzyny tutur çamaatə və bir qəddər baxır, joldasə də nuna tərəf baxır və myntəzirdir.)

Qazadan təzə gələn İkinci portfelli Joldasə (firqə təlimatçısı çamaatə) — Joldaslar, buğynky içləsə acılıms ə'lan ediram. (Adamların bir necəsi durur, bir necəsi oturur və çamaat qulaq asır). Joldaslar nuna gərə-k niməli olasınız ki, sun-dan qanaqəns əsrədə mollalar avam çamaatə həmişə tovləbə qojmajardılar xalıq əz kəmə-kəmə gətsin və illər uzunq çamaatə movhumatla məşğul edirdilər. Onun ucyn də qara çamaat mollaların səzəynə inən-nən onların itəstidən cəxə silmirdilər və bu səbəbdən mə-sələn hər gyn jomijə bu kimdir dərvis, nür kimdir sejid gəlis avam kəndlilərin ruzusunu ju-qəns aparırdılar.

Qomsomol Murad — İndi hec zəhri-mar da apara silmirlər.

Qomsomol Syeyman — İndi onlara hec bir cəp də verən joxdur ki, aparırsən.

İkinci portfelli (Murada və Syeyma-nə tərəf) — Xahis ediram nov-nə ilə danışasınız, bəli keçən vaqtlarda goryrdyn ki, məsələn çamaat əzəynə pəşə ələmsidi ki, bu nədir raqəbən bəjrəmə, bu nədir qursən bəjrəmə, bu nədir məhərrəm, xyləns çamaat kə-man qaranlıqda idi. İndi ələn-tə ələ dejid, cəynki indi siz firqə rəhbərlərinin təbliqatıbə nati-qəsində soz jox kənddə daxil bir avam adam tapılmaz ki, bir də mollaların axmaq soz-y-

nə inənsən. Bu şərədə mərkəz-dən gələn joldas «Bəltab» movhumatın nəçə qara çama-atə daldə qojmaqə və qara çamaatə bədsəxt edici olduqqu şərədə sizə myfəssəl mə'lumat verəsidir. Bu şərədə soz verilir «Bəltab» joldasə. Jəşəsən Sura həkumətə Jəşəsən firqə təbliqatçılarə, gəz əncə təbli-qat aparmaqənsə... (Bir nə-cəsi cəpik çəbər, birinci port-feləli və gozy...

¹⁾ Sijasi bjarə icəsi—XDİQ icəsi əzərdə tuzəfir—Red.

²⁾ Torpaq so'bəsi mydri—Red.